

จาก “ถนน” สู่ “สภา”: การตั้งพรรคสามัญชนและการลงสมัคร รับเลือกตั้งของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมในพรรคอนาคตใหม่

ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์¹

บทคัดย่อ

ตลอดทศวรรษ 2550 วงการเอ็นจีโอไทยเผชิญกระแสวิพากษ์ภายในวงการอย่างหนัก และในต้นทศวรรษ 2560 เอ็นจีโอและนักกิจกรรมจำนวนมากก็ได้ลงสู่สนามเลือกตั้งซึ่งเป็นพื้นที่ที่เดิมทีพวกเขาไม่ได้ให้ความสนใจ บทความนี้วิเคราะห์เงื่อนไขที่ทำให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมไทยตัดสินใจตั้งพรรคสามัญชนและลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคอนาคตใหม่ในปี 2562 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า เงื่อนไขที่ผลักดันให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมก่อตั้งพรรคสามัญชน คือความพยายามที่จะจัดความสัมพันธ์ของตนและขบวนการทางสังคมกับรัฐและสถาบันอำนาจต่าง ๆ ในสังคมใหม่ และแสวงหาแนวทางใหม่ในเชิงประชาธิปไตยเพื่อผลักดันความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม ภายใต้สถานการณ์ได้แก่ กระแสวิพากษ์ต่อ “ประชาสังคมอนุรักษ์นิยม” และแรงบันดาลใจจากต้นแบบทั้งในและต่างประเทศ

สำหรับเงื่อนไขที่ผลักดันให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมลงสมัครในสังกัดพรรคอนาคตใหม่ ได้แก่ การแสวงหายุทธศาสตร์ใหม่กล่าวคือการผลักดันกฎหมายควบคุมไปกับการเคลื่อนไหวนอกสภา และการมุ่งผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบาย ทั้งนี้โดยเป็นผลจากความล้มเหลวในการใช้ยุทธศาสตร์เดิม ความผิดหวังต่อนักการเมืองและพรรคการเมือง การที่รัฐบาลลิดรอนสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง กระแสต่อต้านโครงสร้างและสถาบันเดิม และการที่พรรคการเมืองดึงผู้สมัครหน้าใหม่เข้าสู่พรรค

คำสำคัญ: เอ็นจีโอ นักกิจกรรม ขบวนการทางสังคม พรรคสามัญชน พรรคอนาคตใหม่

¹ อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
<Email: nattakant.a@msu.ac.th>

From ‘Street’ to ‘Parliament’: Why Thai NGOs and Activists Forming the Commoners’ Party and Running as the Future Forward Party’s Electoral Candidates

Nattakant Akarapongpisak²

ABSTRACT

Thai NGOs had been under heavy criticism throughout the previous decade. In recent years, many NGOs and activists decided to step into the electoral arena in which they once never imagined taking part. This article uses qualitative research to investigate the conditions influencing Thai NGOs and activists to form the Commoners' party. Also, it examines under what conditions NGOs and activists took part in the Future Forward party's candidates in the 2019 general election.

This article shows that the NGOs and activists' decision to form the commoner's party came about from their interest in rearranging the social movements' relations to the Thai state and powerful institutions. One of the primary reasons for the NGOs and activists to form the party was to seek a new 'democratic' way to create political and social changes. Such will and attempt developed under specific circumstances, such as criticisms towards Thailand's 'conservative civil society' and inspiration from an ideology and tactics pursued by movements in Thailand and overseas. The decision of individual NGOs and activists to run under FFP originated from their attempt at the new 'dual' strategy: gaining seats in the legislative body and pursuing extra-parliamentary movements. Also, it arose from its aim to make changes in political and social structures and policies.

---

² College of Politics and Governance, Mahasarakham University
<Email: nattakant.a@msu.ac.th>

These Ngos' and activists' moves were a consequence of an interplay of various factors, including the failure of social movements' usual strategy, the NGOs and activists' dissatisfaction towards politicians and existing political parties, the government's violation of civil and political rights, the challenging atmosphere toward existing political and social structures and institutions, and the recruitment of 'new faces' into political parties.

Keywords: NGO, Activist, Social Movement, The Commoners Party, The Future Forward Party

บทนำ

ในช่วงปลายทศวรรษ 2010 ขณะที่วงวิชาการระดับโลกให้ความสนใจกับการขยายตัวของกระแสประชานิยม การต่อต้านระเบียบเดิม (anti-establishment) ไปจนถึงการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองซึ่งมีที่มาจากขบวนการทางสังคมโดยเฉพาะในยุโรป เช่น โปเดมอสในสเปน หรือไซริซาในกรีซ (Stavrakakis, Andreadis, & Katsambekis, 2016; Bickerton & Accetti, 2017; Zulianello, 2019) ประเทศไทยก็ได้มีการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนมีนาคม 2562 ซึ่งนับเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกนับตั้งแต่ปี 2554³

ในมุมมองของความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองและขบวนการทางสังคม การเลือกตั้งครั้งดังกล่าวสร้างความสับสนสะเทือนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเอ็นจีโอและนักกิจกรรม ซึ่งเป็นแกนนำหรือพี่เลี้ยงของขบวนการทางสังคม ได้ก้าวเข้ามาตั้งพรรคการเมือง และลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคการเมืองต่าง ๆ อย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน อนึ่ง ในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีการอภิปรายในระดับโลกในประเด็นที่ว่า activists หรือที่ภาษาไทยเรียกว่า นักกิจกรรม นั้น แตกต่างจาก “เอ็นจีโออาชีพ” (professional NGOs) ซึ่งต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุน จนกระทั่งต้องยินยอมให้กับระบบที่ลิดรอนอำนาจและเข้ามาควบคุมพวกเขา (Pant, 2017) เมื่อพิจารณาจากบริบทดังกล่าว บทความชิ้นนี้นิยาม “นักกิจกรรม” โดยให้หมายถึง กลุ่มคนที่รู้สึกถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคม อีกทั้งยังลงแรงและเวลาในการสร้างความเปลี่ยนแปลงนั้น (Permanent Culture NOW, n.d.)

จากจำนวนพรรคการเมือง 80 พรรคที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในปี 2562 มีพรรคที่สมาชิกผู้ก่อตั้งเป็นเอ็นจีโอหรือนักกิจกรรม เช่น พรรคสามัญชน พรรคสังคมประชาธิปไตยไทย พรรคกรีน พรรคเกียน ขณะที่นักกิจกรรมและเอ็นจีโอได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกคนสำคัญในพรรคต่าง ๆ เช่น พรรคอนาคตใหม่ พรรคมหาชน พรรคคนธรรมดา เป็นต้น ยังไม่นับรวมพรรคการเมืองอีกจำนวนหนึ่งที่ถือได้ว่าแตกหน่อออกผลมาจากขบวนการเคลื่อนไหวหลักในการเมืองเสื้อสี (color-coded politics) เช่น พรรครวมพลังประชาชาติไทยภายใต้การนำของสุเทพ เทือกสุบรรณ แกนนำของ “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (กปปส.)

---

³ ไม่นับการเลือกตั้งในปี 2557 ซึ่งต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

หรือพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยไทย ซึ่งพัฒนามาจากพรรคการเมืองใหม่ และมีพื้นฐานมาจากกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.)

หากพิจารณายุทธศาสตร์ของขบวนการทางสังคมไทยตลอดช่วงทศวรรษ 2530 ถึงทศวรรษ 2550 การที่แกนนำหรือสมาชิกคนสำคัญลุกขึ้นมาตั้งพรรคการเมืองหรือกลายมาเป็นนักการเมือง ถือเป็นการปรับทิศทางอย่างสำคัญของขบวนการทางสังคม จากเดิมที่ขบวนการมักมีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองใน 3 แนวทางหลัก ๆ ได้แก่ การที่ขบวนการอาศัยความสัมพันธ์กับนักการเมืองในการผลักดันข้อเรียกร้อง ดังจะเห็นได้จากกรณีของสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน ในทศวรรษ 2530 (Phatharathananunth, 2006) การที่สมาชิกของขบวนการซึ่งไปอยู่ในพรรคการเมือง กลายเป็นผู้ออกแบบนโยบายสำคัญ เช่น กรณีของขบวนการแพทย์ชนบทที่ผลักดันพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2545 (Sapyen, 2013) และการที่ขบวนการเสนอแนวคิดและประสานแนวทางกับพรรคการเมืองในการผลักดันนโยบาย เช่น กรณีของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทยกับการดำเนินนโยบายโฉนดชุมชนของรัฐบาลภายใต้การนำของพรรคประชาธิปัตย์ระหว่างปี 2551-2554 (Chariamphan, 2012) ท่ามกลางการเลือกใช้แนวทางเหล่านี้ ขบวนการทางสังคมไทยมักยึดยุทธวิธีหลักคือ เคลื่อนไหวกดดันออกรัฐสภา เช่น ชุมนุมประท้วง บุกยึดที่ดิน เป็นต้น หนึ่งในเชิงทฤษฎี การก้าวสู่สนามการเลือกตั้งก็มักถูกมองว่าแปลกแยกจากขบวนการทางสังคม ทั้งในเชิงตรรกะและในเชิงปฏิบัติการ (Goldstone, 2003; Kitschelt, 2003 as cited in Hutter, Kriesi, & Lorenzini, 2018; McAdam & Tarrow, 2010)

ถ้าเช่นนั้น อะไรเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมไทยตัดสินใจก้าวเข้าสู่สนามการเลือกตั้งในนามของพรรคการเมือง ในบทความนี้ ผู้เขียนศึกษา (ก) เงื่อนไขที่ผลักดันให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมในประเทศไทยก่อตั้งพรรคสามัญชน โดยพรรคดังกล่าวถูกเลือกเป็นกรณีศึกษาในฐานะที่เป็นตัวแทนของ “พรรคการเมืองที่มีรากฐานมาจากขบวนการทางสังคม” (movement party) ซึ่งในที่นี้หมายถึงพรรคที่เกิดขึ้นมาจากแนวร่วมของนักกิจกรรมที่อยู่ในขบวนการทางสังคม และพยายามที่จะประยุกต์เอายุทธศาสตร์รวมถึงการจัดโครงสร้างของขบวนการทางสังคม มาใช้ในบริบทของการเลือกตั้ง (Kitschelt, 2006 as cited in Hutter, Kriesi, & Lorenzini, 2018, p. 322) และ (ข) เงื่อนไขที่ผลักดันให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมในประเทศไทยลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคการเมือง ซึ่งในบทความนี้คือพรรคอนาคตใหม่

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขที่ผลักดันให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมในประเทศไทยก่อตั้งพรรคสามัญชน และลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคอนาคตใหม่ในปี 2562

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการออกแบบงานวิจัย ผู้เขียนทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ทำให้เกิดพรรคที่มีรากฐานมาจากขบวนการทางสังคม (movement party) และเงื่อนไขที่ทำให้สมาชิกในขบวนการทางสังคมตัดสินใจเข้าไปร่วมในพรรคการเมือง ผ่านกลุ่มงานที่ศึกษาเกี่ยวกับขบวนการทางสังคม (social movement studies) เป็นหลัก

ในส่วนของคำอธิบายเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ทำให้เกิดพรรคที่มีรากฐานมาจากขบวนการทางสังคมนั้น กลุ่มที่อ้างอิงกรณีศึกษาในละตินอเมริกา โดยเฉพาะในบริบทของกระแสคลื่นสีชมพู (pink tide) กล่าวคือการที่ทิศทางการเมืองของประเทศในละตินอเมริกาโน้มเอียงไปในแนวทางสังคมนิยมท่ามกลางการต่อต้านลัทธิเสรีนิยมใหม่ ได้ชี้ให้เห็นว่า การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ของขบวนการทางสังคมเป็นเงื่อนไขสำคัญ เช่น การที่ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์และแรงงานในโบลิเวียก่อตั้งพรรค Movement for Socialism (MAS) หรือการที่ขบวนการ The Confederation of Indigenous Nationalities of Ecuador (CONAIE) ซึ่งเป็นขบวนการของกลุ่มชาติพันธุ์ในเอกวาดอร์ เข้าไปเป็นส่วนสำคัญในการตั้งพรรคการเมืองที่มีชื่อว่า Pachakutik ในปลายทศวรรษ 1990

ในประเด็นนี้ Bull (2013) ตั้งข้อสังเกตว่า บริบทที่ส่งผลให้ขบวนการทางสังคมในละตินอเมริกาหันมาตั้งพรรคการเมืองไปจนถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การที่ผู้นำส่วนใหญ่ของขบวนการปีเกเตโรส ในอาร์เจนตินาเลือกสนับสนุนพรรคการเมืองสายมาร์กซิสต์กลุ่มเล็ก ๆ ในการเลือกตั้งปี 2003 ได้แก่ การเติบโตของกระแสเสรีนิยมใหม่ที่ลดทอนสิทธิทางด้านสังคมของประชาชน ความอ่อนแอของสหภาพแรงงานและชาวนาซึ่งก่อนหน้านี้ถูกปราบปรามอย่างหนักภายใต้ระบอบอำนาจนิยม และความผิดหวังของประชาชนคนรากหญ้าต่อนักการเมืองที่ไม่ทำตามคำสัญญาที่ว่าจะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากกระแสเสรีนิยมใหม่ ทั้ง ๆ ที่ประชาชนรอคอยการเลือกตั้งมานานหลายทศวรรษ (Bull, 2013, pp. 80–81) ทั้งนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับขบวนการทางสังคมในละตินอเมริกา ย่อมขึ้นอยู่กับบริบททางประวัติศาสตร์ของการต่อต้านระบบทุนนิยมโลกและการต่อต้านรัฐที่เป็นเครื่องมือในการกดขี่คนในท้องถิ่นภายใต้ระบบจักรวรรดินิยม (Parra, 2005 as cited in Bull, 2013, p. 78)

รวมถึงบริบททางสังคมวัฒนธรรมละตินอเมริกา กล่าวคือ ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ (clientelistic relation) ที่ความจงรักภักดีเป็นตัวกำหนดการได้มาซึ่งผลประโยชน์จากโครงการของรัฐหรือการได้รับตำแหน่งสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากร (Bull, 2013, p. 79)

ภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ ที่แกนนำของขบวนการทางสังคมปรับท่าทีเมื่อทำงานร่วมกับชนชั้นนำ โดยหวังว่าการปรับท่าทีดังกล่าวจะทำให้ได้รับผลดีหรือสิทธิประโยชน์ (Selznick, 1949; Gamson, 1975; Piven & Cloward, 1977 as cited in Holdo, 2019) นี้เอง ที่ทำให้ขบวนการแรงงานจำนวนหนึ่งถูกผนวกเข้ามา (co-opt) ในระบบการเมือง หรือคล้อยตามเทคโนโลยี วิธีคิดความเป็นเหตุเป็นผล แบบแผน และอุดมการณ์ ของรัฐหรือสถาบันอำนาจต่าง ๆ ในสังคม จนกระทั่งกลายเป็นการจำกัดขอบเขต และสกัดกั้นวิสัยทัศน์ (Uitermark & Nicholls, 2014 as cited in Busscher, Vanclay, & Parra, 2019, p. 4) หรือทำให้ต้องสละหรือเปลี่ยนแปลงจุดยืนข้อเรียกร้องดั้งเดิม และไม่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองหรือตัวแบบในการพัฒนาอย่างซุตราถอนโค่นได้ (Bull, 2013, p. 79)

กลุ่มงานที่ศึกษาเกี่ยวกับขบวนการทางสังคมในยุโรปและสหรัฐอเมริกา นับตั้งแต่ครึ่งหลังของทศวรรษ 2000 ระบุว่า เงื่อนไขที่ทำให้เกิดพรรคที่มีรากฐานมาจากขบวนการทางสังคม คือ วิกฤตความเป็นตัวแทน (crisis of representation) กล่าวคือ การที่ชนชั้นนำทางการเมืองไม่ได้เป็นตัวแทนของพลเมืองอย่างที่พึงเป็นท่ามกลางการเกิดขึ้นของประเด็นท้าทายใหม่ ๆ เช่น การต่อต้านผู้อพยพ หรือความบาดหมางระหว่างฝ่ายที่ “ชนะ” และ “พ่ายแพ้” ในกระแสโลกาภิวัตน์ เช่น กรณีของพรรคที่เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสประชานิยมต่อต้านระเบียบเดิม (anti-establishment) ในประเทศชิลียุโรปใต้ (Mainwaring, 2006; Kriesi et al., 2008 as cited in Hutter, Kriesi, & Lorenzini, 2018, p. 329) หรือความไม่ไว้วางใจอย่างรุนแรงของประชาชนต่อสถาบันต่าง ๆ ในสังคม จนกลายเป็นโอกาสสำหรับกลุ่มทางการเมืองในการตั้งพรรคการเมืองพร้อมทั้งเสนอทางเลือกใหม่ โดยเฉพาะบนหลักของความโปร่งใสตรวจสอบได้ (Krastev, 2014) รวมถึงความล้มเหลวของขบวนการทางสังคมในการใช้กลยุทธ์การระดม (mobilization tactics) (Hutter, Kriesi, & Lorenzini, 2018, pp. 329–330)

สำหรับเงื่อนไขที่ทำให้นักกิจกรรมทางการเมืองและสังคมตัดสินใจเข้าไปร่วมในพรรคการเมืองนั้น Kruszevska (2016) ระบุว่า ในกรณีของโปแลนด์และสเปน พวกเขาเหล่านั้นมีความต้องการอย่างน้อย 3 ด้าน ได้แก่ ความต้องการที่จะผลักดัน

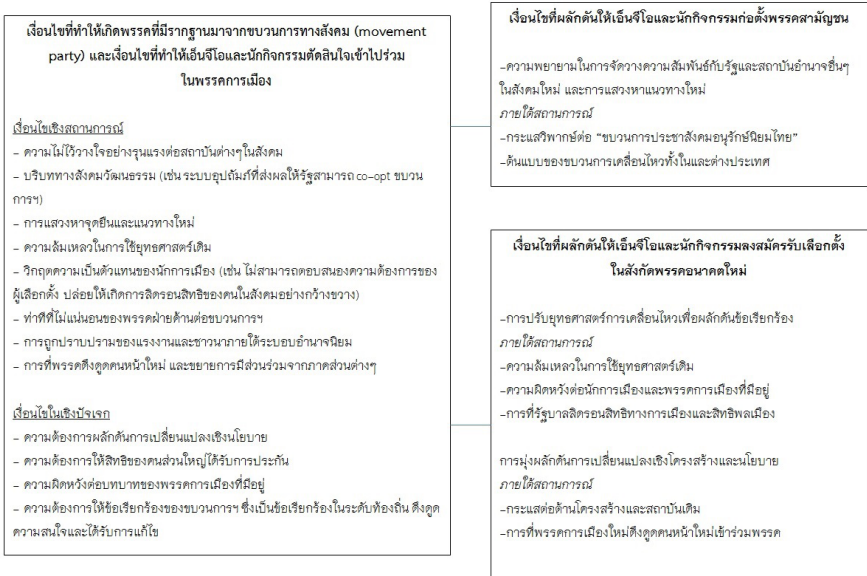
ความเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย และความต้องการให้สิทธิของคนส่วนใหญ่ในสังคม ได้รับการรับประกัน ซึ่งความต้องการสองด้านแรกนี้ เกิดขึ้นจากการที่ขบวนการทางสังคมไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายได้ และพรรคการเมืองที่มีอยู่ก็ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของผู้เลือกตั้ง มีหน้าซำยังปล่อยให้เกิดการลิดรอนสิทธิของคนในสังคมอย่างกว้างขวาง สำหรับความต้องการในด้านที่สาม สอดคล้องกับข้อสังเกตของ Vanden (2012) จากกรณีศึกษาในละตินอเมริกา คือ การมุ่งให้การเคลื่อนไหวของขบวนการ ซึ่งที่ผ่านมามีอยู่ในระดับท้องถิ่นและไม่ได้รับความสนใจ สามารถดึงดูดความสนใจของสื่อระดับชาติ (Vanden, 2012, p. 40; Kruszezwska, 2016) เงื่อนไขทั้งสามด้านนี้มักประจวบเหมาะกับการที่พรรคการเมืองวางยุทธศาสตร์ในการดึงคนหน้าใหม่ ซึ่งรวมถึงคนหน้าใหม่จากขบวนการทางสังคม เข้ามาร่วมพรรค เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้เลือกตั้งก่อนการเลือกตั้ง ไปพร้อม ๆ กับการขยายการมีส่วนร่วมในพรรคของสมาชิกจากภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม (International IDEA, 2018)

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้เขียนออกแบบกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น ประเด็นแรกคือ ทั้งเงื่อนไขในเชิงสถานการณ์และเงื่อนไขในเชิงปัจเจกทำให้เกิดการก่อตั้งพรรคการเมืองของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมในขบวนการทางสังคม และทำให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมในขบวนการทางสังคม ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคการเมือง ประเด็นที่สอง เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการก่อตั้งพรรคการเมืองฯ อาจได้แก่ ความไม่ไว้วางใจอย่างรุนแรงต่อสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่ทำให้ขบวนการต้องการจัดความสัมพันธ์ที่มีต่อสถาบันเหล่านั้นใหม่ โดยที่สาเหตุหนึ่งของความไม่ไว้วางใจ คือการที่รัฐและสถาบันอำนาจอื่น ๆ ได้ผนวก (co-opt) สมาชิกของขบวนการทางสังคมเข้าไปในระบบการเมืองผ่านความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ นอกจากนี้ การก่อตั้งพรรคการเมืองยังอาจเป็นผลจากการแสวงหา จุดยืนและแนวทางใหม่โดยอาศัยต้นแบบจากขบวนการทางสังคมทั้งในไทยและในต่างประเทศ และประการที่สาม คือ เงื่อนไขที่ทำให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรม ลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรค อาจได้แก่ความต้องการของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมคนนั้น ๆ ในด้านต่าง ๆ เช่น ความต้องการให้ข้อเรียกร้องของขบวนการฯ ได้รับการแก้ไขท่ามกลางสถานการณ์ ความล้มเหลวในการใช้ยุทธศาสตร์เดิม การที่นักการเมืองและพรรคการเมืองที่มีอยู่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของขบวนการและผู้เลือกตั้ง และการที่รัฐบาลอำนาจนิยมลิดรอนสิทธิทางการเมืองและ

สิทธิพลเมืองอย่างกว้างขวาง รวมถึงความต้องการผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบายท่ามกลางกระแสต่อต้านโครงสร้างและสถาบันเดิม และสถานการณ์ที่พรรคการเมืองดึงผู้สมัครหน้าใหม่รวมถึงผู้ที่มีภูมิหลังจากขบวนการทางสังคมเข้าสู่พรรค

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ผู้เขียน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้มาจากการงานวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาระดับบุคคล (individual unit) โดยผู้เขียนใช้วิธีการเก็บข้อมูล ได้แก่ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ ในส่วนของการศึกษาจากเอกสารประกอบด้วยข่าวและบทสัมภาษณ์ในสื่อออนไลน์เกี่ยวกับการตั้งพรรคการเมืองและการลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคการเมืองของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมไทยในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 รวมถึงงานวิจัยและบทความวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับพรรคการเมืองในประเทศไทย สำหรับการสัมภาษณ์นั้น ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย หัวหน้าพรรคสามัญชน และผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคอนาคตใหม่ 3 คน ได้แก่ เอ็นจีโอที่ลงสมัครรับเลือกตั้งแบบ

แบ่งเขตเลือกตั้งในฐานะของตัวแทนจากเครือข่ายขบวนการชาวบ้าน นักกิจกรรมที่เคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยและเป็นผู้สมัครบัญชีรายชื่อ รวมถึงนักกิจกรรมที่รณรงค์ด้านความหลากหลายทางเพศและเป็นผู้สมัครบัญชีรายชื่อ

ในการเลือกผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียนเลือกตัวแทนจากพรรคสามัญชนในฐานะที่พรรคมีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นพรรคที่มีรากฐานมาจากขบวนการทางสังคม (movement party) กล่าวคือ ก่อตั้งขึ้นมาจากแนวร่วมของนักกิจกรรมที่เคลื่อนไหวในขบวนการทางสังคม และพยายามประยุกต์แนวคิดต่าง ๆ เพื่อนำการจัดตั้งเชิงระนาบบนฐานของมวลชนมาใช้ในการเลือกตั้ง ทั้งนี้ ในส่วนของผู้ให้ข้อมูลอีก 3 คนนั้น ผู้เขียนพิจารณาเลือกจากการเป็นตัวแทนของขบวนการหรือการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกัน 3 ประเภท คือ ขบวนการชาวบ้านที่เคลื่อนไหวในประเด็นทรัพยากร ขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย และการเคลื่อนไหวเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศ โดยกำหนดให้เป็นผู้สมัครจากพรรคเดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้เขียนนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ตามแบบแผนการวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎี พร้อมทั้งสอบถามความสอดคล้องและความคลาดเคลื่อนโดยการเปรียบเทียบข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากการศึกษาเอกสาร เพื่อตรวจสอบความต่อเนื่องหรือความเปลี่ยนแปลงของความคิดความเห็น ตลอดจนการให้คำอธิบายของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน และเพื่อนำข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ของผู้ร่วมในสถานการณ์ มาสอบถามกับข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ ในส่วนของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในฐานะปัจเจก ผู้เขียนนำข้อมูลมาเปรียบเทียบระหว่างกัน หลังจากนั้น จึงได้หาความเชื่อมโยงและสร้างข้อสรุปของแบบแผนเชิงอุปนัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า เจ็อนไซท์ผลักดันให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมก่อตั้งพรรคสามัญชนคือความพยายามของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมไทยกลุ่มหนึ่งในการจัดความสัมพันธ์กับรัฐและสถาบันอำนาจต่าง ๆ ในสังคมใหม่ และการแสวงหาแนวทางใหม่ในเชิงประชาธิปไตยเพื่อผลักดันความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม โดยความพยายามเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้เจ็อนไซท์เชิงสถานการณ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ขณะที่เจ็อนไซท์ผลักดันให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคอนาคตใหม่ ได้แก่ การปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวและการมุ่งผลักดัน

การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบาย ท่ามกลางสถานการณ์ได้แก่ ความล้มเหลวในการใช้ยุทธศาสตร์เดิม ความผิดหวังต่อนักการเมืองและพรรคการเมืองที่มีอยู่ การที่รัฐบาลอำนาจนิยมลิดรอนสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง ไปจนถึงกระแสต่อต้านโครงสร้างและสถาบันเดิม และการที่พรรคการเมืองตั้งผู้สมัครหน้าใหม่รวมถึงผู้ที่มีภูมิหลังจากขบวนการทางสังคมเข้าสู่พรรค

1. จัดความสัมพันธ์กับรัฐและสถาบันอำนาจต่าง ๆ ในสังคมใหม่: การก่อตั้งพรรคสามัญชน

กรณีของพรรคสามัญชนชี้ให้เห็นว่า การก่อตั้งพรรคที่มีฐานมาจากขบวนการทางสังคม (movement party) โดยเอ็นจีโอและนักกิจกรรมไทย เกิดขึ้นจากการที่เอ็นจีโอและนักกิจกรรมต้องการจัดความสัมพันธ์ของตนและขบวนการทางสังคมกับรัฐและสถาบันอำนาจต่าง ๆ ในสังคมใหม่ รวมถึงแสวงหาแนวทางใหม่ในเชิงประชาธิปไตยในการผลักดันความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม ภายใต้เงื่อนไขเชิงสถานการณ์ได้แก่ (ก) กระแสวิพากษ์ต่อ “ประชาสังคมอนุรักษ์นิยม” ไทย ท่ามกลางการเมืองเสื้อสี และ (ข) แรงบันดาลใจจากต้นแบบในต่างประเทศโดยเฉพาะอุดมการณ์ “อนาคิสต์” และความสำเร็จของ “โมเดลระดับย่อย” ของขบวนการทางสังคมของชาวบ้านในประเทศไทย ซึ่งทำให้เกิดการหลอมรวมมุมมองที่มีต่อประชาธิปไตยเพื่อสร้างพรรคบนหลักการ “มวลชนชั้นนำพรรค”

1.1 กระแสวิพากษ์ต่อ “ประชาสังคมอนุรักษ์นิยม” ไทย

การเมืองเสื้อสี (colour-coded politics) เป็นฉากหลังที่ปูทางสู่การก่อตั้งพรรคสามัญชน ซึ่งเป็นพรรคที่มีเอ็นจีโอและนักกิจกรรมเป็นองค์ประกอบใหญ่และให้ความสำคัญกับคุณค่าในเชิงประชาธิปไตย (democratic value) ทั้งนี้ ความผิดหวังต่อท่าทีของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมใน “ประชาสังคมไทย” ท่ามกลางสถานการณ์การเมืองเสื้อสี เป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การก่อตั้งพรรค โดยมีเหตุการณ์การสลายการชุมนุม 19 พฤษภาคม 2553 เป็นตัวเร่งปฏิกิริยา

อนึ่ง โดยทั่วไป “ประชาสังคม” หมายถึง การรวมตัวกันของประชาชน ซึ่งมักจะหมายรวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) องค์กรชุมชน และขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชน (Pitidol, 2019) อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลบางคน เช่น หัวหน้าพรรคสามัญชน ได้ให้ความหมายของคำว่า “ภาคประชาสังคม” โดยมุ่งให้หมายความถึง ภาคประชาสังคมไทย (Thailand’s civil society) ที่โน้มเอียงไปสู่การสนับสนุนหรือทำงานร่วมกับรัฐบาลซึ่งเป็นผลพวงจากรัฐประหาร รวมทั้ง

เคลื่อนไหวไปในทิศทางที่ขัดแย้งกับหลักประชาธิปไตยสากล (Meetaem, 2020)

หลังจากการสลายการชุมนุม 19 พฤษภาคม 2553 โดยกองทัพและรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เอ็นจีโอและนักกิจกรรมจำนวนหนึ่ง (ในจำนวนนี้รวมถึงหลากหลายกลุ่มที่เคยสนับสนุนรัฐประหารปี 2549 และในภายหลังได้มาร่วมกันก่อตั้งพรรคสามัญชน) ได้ออกมาวิพากษ์ท่าทีและความสัมพันธ์ที่เอ็นจีโาระดับนำในประชาสังคมไทยมีต่อรัฐ โดยเฉพาะการเข้าร่วมในคณะกรรมการการปฏิรูปและคณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป ซึ่งถูกตั้งขึ้นมาภายหลังการสลายการชุมนุม โดยในสายตาของพวกเขาการเข้าร่วมคณะกรรมการดังกล่าวเท่ากับเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลในการไม่แสดงความรับผิดชอบการใช้ความรุนแรงของรัฐ ทั้งยังเป็นการยอมรับสภาวะรัฐประหารเงียบภายใต้ระบอบที่พวกเขาเรียกว่า “กึ่งอำนาจนิยมภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน” (Prachatai, 2010a)

การที่เอ็นจีโอและนักกิจกรรมซึ่งตกเป็นเป้าหมายในการวิพากษ์วิจารณ์ในเวลานั้น เน้นย้ำวาทกรรมด้านคุณค่าทางศีลธรรม (moral values) ยกย่องผู้นำที่มีอำนาจเด็ดขาด และให้ค่าในเรื่องของชาตินิยมมากกว่าสิทธิมนุษยชน อีกทั้งยังผนวกทหารเข้ามาในระบบของการให้ค่านั้นด้วย เช่น การยอมรับให้ทหารใช้ความรุนแรงในการปราบปรามฝ่ายที่เห็นต่าง ทำให้พวกเขากลายเป็น “ประชาสังคมอนุรักษ์นิยม” (conservative civil society) ในสายตาของฝ่ายที่วิพากษ์ ทั้งนี้ แม้ว่า “ประชาสังคมอนุรักษ์นิยม” จะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก (เช่น ประชาสังคมที่เคลื่อนไหวสนับสนุน นเรนทรา โมตีในอินเดียและฌาอีร์ โบลโซนาโรในบราซิล) (von Bulow, 2018; MU, 2018) แต่กรณีของไทยได้ชี้ให้เห็นนัยสำคัญเพิ่มเติม กล่าวคือการเกิดขึ้นของประชาสังคมอนุรักษ์นิยมได้กลายเป็นบริบทที่ทำให้เกิดพรรคสามัญชน ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีรากฐานมาจากขบวนการทางสังคมรากหญ้า (grassroots movement) จากคำสัมภาษณ์ของผู้ร่วมก่อตั้งพรรคสามัญชน แรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ตนทบทวนทิศทางของความเป็นเอ็นจีโอในช่วงกลางทศวรรษ 2550 คือความผิดหวังต่อความเป็นอนุรักษ์นิยมที่ยอมให้รัฐใช้ความรุนแรงของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมรุ่นใหม่ ซึ่งแสดงออกมาท่ามกลางการเผชิญหน้ากันของฝ่ายต่าง ๆ ในการเมืองเสื้อสี

...ตอนปี 53 ที่มีการฆ่ากันกลางถนนแล้วภาคประชาสังคม นักกิจกรรม ไม่แสดงความเห็นในการประณาม ประจานคนที่ลงมือฆ่า นี่คือจุดยืนที่ไม่ถูกต้อง ที่คุณเห็นคนตายแล้วคุณยังต้องการปฏิรูป ต้องการยื่นอยู่ฝั่งคนที่ฆ่า...เรารู้สึกว่าถ้าเราเปลี่ยนจากการสนับสนุน รัฐประหาร ถ้าเรามาพัฒนาพรรคการเมืองของเราเองน่าจะทำให้ ศักยภาพที่แฝงฝังอยู่ในตัวเอ็นจีโอได้พัฒนาศักยภาพมากขึ้น ก็เป็นจุดคิด ในการตั้งพรรคการเมือง

(เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์, หัวหน้าพรรคสามัญชน,
ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2563)

ในทัศนะของเอ็นจีโอฝ่ายที่เป็นผู้วิพากษ์ การที่เอ็นจีโอกลุ่มใหญ่โดยเฉพาะ ในระดับอาวุโส โน้มเอียงไปในทิศทาง “ประชาสังคมอนุรักษ์นิยม” เป็นผลมาจากการที่เอ็นจีโอพาตนเองเข้าไปเป็นแขนขาของรัฐ (co-opted) (Prachatai, 2010c) ไม่ว่าจะเป็นการลอบบี้เพื่อเข้าไปนำเสนอกฎหมาย และเข้าไปขอเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการสิทธิการชุดต่าง ๆ การได้รับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อศึกษาปัญหา แม้จะมาพบในภายหลังว่าข้อเสนอจากการศึกษานั้น ๆ ไม่ได้ถูกนำไปแปรเป็นนโยบาย (Rakyatidham, 2011, pp. 31, 47) หรือการนำขบวนการของชาวบ้านไปผูกอยู่กับแนวปฏิบัติที่ยุ่งยากซับซ้อนและอยู่ภายใต้การตรวจตราของรัฐ (Bunchai, n.d.) ไปจนถึงการที่เอ็นจีโอรับเอาแนวคิดทางด้านการพัฒนาในเชิงท้องถิ่น นิยมที่องค์กรกึ่งรัฐให้การสนับสนุนมาใช้ในพื้นที่ (Hewison, 2000 as cited in Pitidol, 2016, p. 521) สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงปัญหาในการจัดความสัมพันธ์ที่ ภาคประชาสังคมไทยมีต่อรัฐและสถาบันทางสังคมและการเมืองต่าง ๆ ซึ่งมีผู้สรุปไว้ อย่างน่าสนใจว่า เป็นผลสืบเนื่องมานับตั้งแต่ทศวรรษ 2530 จากการที่รัฐเข้ามา สนับสนุนประชาสังคม และมีการถ่ายทอดแนวคิดและอุดมการณ์ผ่านความสัมพันธ์ ระหว่างปัญญาชนชั้นนำกับองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชนในกระแสการพัฒนา (Pitidol, 2019)

ทั้งนี้ ตลอดช่วงเดือนสิงหาคมและกันยายนของปี 2553 เว็บไซต์ประชาไทได้ เผยแพร่ชุดบทความ บทสัมภาษณ์ และการสรุปความจากเวทีเสวนาในชื่อ “จับตา ขบวนการประชาสังคมไทย” จนกระทั่งกลายเป็นพื้นที่ที่ประมวลการวิพากษ์ “ประชา สังคมไทย” อย่างร้อนแรงที่สุดในเวลานั้น โดยประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งของข้อ

วิพากษ์ คือการที่ภาคประชาสังคมซึ่งอยู่ใต้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับรัฐและองค์ที่รัฐผู้ให้ทุน ลดทอนบทบาทและความสำคัญของการเมืองระบบรัฐสภา (Prachatai, 2010b) เนื่องจากภาคประชาสังคมมีความเห็นว่า การเมืองระบบรัฐสภาเป็นเรื่องน่ารังเกียจ และดังนั้นจึงพยายามผลักดันให้ทางเลือก อาทิ การใช้แนวทางสิทธิชุมชนและธรรมาภิบาล เป็นคำตอบที่ชอบธรรมในแทบทุกมิติของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ประชาชน และทุน (Prachatai, 2010c) ท่ามกลางความอึดอัดต่อสถานการณ์ดังกล่าว รวมถึงการที่เอ็นจีโอรุ่นใหญ่จำนวนมากไม่น้อยยอมรับว่ามองรัฐประหารเป็น “หน้าตาแห่งโอกาส” เพื่อเปลี่ยนดุลอำนาจทางการเมือง (ThaiPBS, 2016) เอ็นจีโอและนักกิจกรรมฝั่งที่เป็นผู้วิพากษ์ ได้กลับมาขบคิดถึงแนวทางในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับสถาบันอำนาจประเภทต่าง ๆ ในสังคมไทยใหม่ และในการจินตนาการถึงรูปแบบการเคลื่อนไหวที่จะตอบคำถามต่อประชาชนได้อย่างแท้จริง (Prachatai, 2010b) ในเวลาต่อมาความสัมพันธ์และจินตนาการที่วุ่นวายนี้ เผยตัวออกมาในรูปแบบของพรรคการเมือง

การตั้งพรรคการเมืองไม่ใช่เรื่องใหม่ในแวดวงเอ็นจีโอและนักกิจกรรมไทย โดยปรากฏหลักฐานชัดเจนเป็นครั้งแรกในการเสวนาโต๊ะกลม 20 ปี 14 ตุลาคม ในปี 2536 และเริ่มเป็นกระแสถกเถียงท่ามกลางช่วง “ชาลง” ของขบวนการประชาชนในรัฐบาลทักษิณ (Chiangsaen, 2018) ยิ่งไปกว่านั้น แนวคิดในการตั้งพรรคการเมืองในช่วงทศวรรษ 2540 ยังเป็นข้อเสนอจากเอ็นจีโอรุ่นใหญ่ เช่น สุวิทย์ วัฒนุ จากมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) และสมศักดิ์ โกศัยสุข อดีตเลขาธิการสหพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) ซึ่งต่างก็เข้าร่วมเคลื่อนไหวในขบวนการทางสังคมที่สนับสนุนรัฐประหารและยินยอมต่อการใช้ความรุนแรงของรัฐ (Chuachang, 2018) สำหรับเอ็นจีโอและนักกิจกรรมรุ่นกลางและรุ่นใหม่ที่มีปฏิเสศ “ประชาสังคมอนุรักษนิยม” แม้พวกเขาจะไม่ได้พึงพอใจนักการเมืองและพรรคการเมืองที่มีอยู่ในเวลานั้น แต่การมุ่งเปลี่ยนแปลง “การเมืองแบบเก่าที่เต็มไปด้วยปัญหาอคติอุปถัมภ์” มาสู่ “การเมืองใหม่ที่เคารพในสถาบันหลักและมีผู้ปกครองเป็นคนดี” ตามแนวคิดของสมศักดิ์ (Prachatai, 2009) ก็ไม่ใช่ทิศทางของพรรคการเมืองที่พวกเขาใฝ่ฝันถึง

1.2 แนวทางใหม่: ต้นแบบ “ประชาธิปไตย” และ “มวลชนชั้นนำ”

การที่ผู้ร่วมก่อตั้งพรรคมีที่มาหลากหลาย อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลในการออกแบบพรรคมาจากหลากหลายต้นแบบซึ่งมีลักษณะบางประการที่ไม่สอดคล้องกัน ทำให้การหลอมรวมความคิดและความใฝ่ฝันของผู้ร่วมก่อตั้งพรรคเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นอย่างยิ่งในการก่อตั้งพรรคสามัญชน โดยเฉพาะการถกเถียงและหลอมรวมความคิดเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตย” เพื่อเป็นแนวทางใหม่ให้กับพรรค

จากคำบอกเล่าของผู้ที่ได้ร่วมสังเกตการณ์บรรยากาศในช่วงเริ่มก่อตั้งพรรคสามัญชน กลุ่มที่เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งพรรค เช่น กิตติชัย งามชัยพิสิฐ จากโครงการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนา (YT) และกลุ่มพอกันที! (ซึ่งมีความหมายถึงการหยุดการใช้ความรุนแรงนอกวิถีประชาธิปไตย ส่งเสริมการเข้าสู่กติกาการเลือกตั้ง) (Wiryaphanphongsa, 2014) และนักกิจกรรมรุ่นใหม่ในกลุ่มอีสานใหม่ ซึ่งมีจุดยืนสำคัญคือ การเชื่อมโยงเครือข่ายชาวบ้านในภาคอีสาน เคลื่อนไหวประเด็นสิทธิมนุษยชน เรียกร้องประชาธิปไตย ควบคู่ไปกับการปกป้องทรัพยากรในพื้นที่ (Settawilai, 2018) ได้พูดคุยหารื้อกับบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ที่สนใจในการทำพรรคการเมือง (เช่น กลุ่มประชาธิปไตยแรงงาน กลุ่มประกายไฟ รวมไปถึงหลายคนทีในเวลาต่อมาได้รวมกลุ่มตั้งพรรคการเมืองของตนเอง อย่าง ธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ หรือสมบัติ บุญงามอนงค์ เป็นต้น) โดยผู้ริเริ่มตั้งพรรคสามัญชนสนใจนำแนวทางในต่างประเทศ โดยเฉพาะอุดมการณ์อนาคิสต์ มาประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ ในระหว่างการให้สัมภาษณ์ เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์ หัวหน้าพรรคสามัญชน ซึ่งถูกชักชวนให้เข้าร่วมจัดตั้งพรรคในเวลาต่อมา ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า หลักการของพรรคสามัญชนซึ่งก็คือ “สิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมเป็นธรรม ประชาธิปไตยฐานราก” นั้น เป็นส่วนผสมของอนาคิสต์ ซาปาติสตา และพรรคโพเรท ซึ่งทำให้ในตอนแรกตนไม่แน่ใจว่าแนวทางของตนที่เป็น “กรีน” จะไปกันได้หรือไม่กับทางพรรค

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาในต่างประเทศ การที่เอ็นจีโอและนักกิจกรรมที่ริเริ่มก่อตั้งพรรคสามัญชนให้ความสนใจกับอุดมการณ์อนาคิสต์ รวมไปถึงการเคลื่อนไหวบนฐานของอุดมการณ์ดังกล่าว เช่น แนวทางของซาปาติสตา หรือโพเรท หรือขบวนการ Occupy Wall Street ที่พยายามเรียกร้องให้ระบบการเมืองเป็นอิสระจากกลุ่มอำนาจทางการเงิน (Rakyutidham, 2021, p. 123) สะท้อนให้เห็นว่าการหันมาทำพรรคการเมืองของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมในขบวนการทางสังคมทั่วโลก มีความเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ทวีความรุนแรงขึ้นทั่วโลก และกระแสการต่อต้านระบอบเดิม (anti-establishment) ที่อ้างความเหลื่อมล้ำนั้น

ในทุกระบอบการปกครอง ทั้งนี้ การที่ผู้ริเริ่มพรรคสามัญชนนำแรงบันดาลใจจากต้นแบบของขบวนการทางสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมืองในต่างประเทศมาหารือและถกเถียง ทำให้เกิดการนิยาม “ประชาธิปไตย” ในทิศทางที่พรรคจะเคลื่อนไป กล่าวคือเป็น “ประชาธิปไตยฐานราก” ที่แตกต่างออกไปจากแนวทางดั้งเดิมของเอ็นจีโอและขบวนการทางสังคม ไม่ว่าจะเป็น “ประชาธิปไตยทางตรง” ที่มักหมายถึงการเคลื่อนไหวเรียกร้องโดยตรงของขบวนการทางสังคมโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับประชาธิปไตยในระบบเลือกตั้ง หรือ “การเป็นประชาธิปไตยรายประเด็น ไม่สนใจโครงสร้างใหญ่” (Angkunthatsaniyarat, 2017) กล่าวคือการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิของชาวบ้านตามประเด็นที่เป็นปัญหาในพื้นที่ของตนในรูปแบบเดิม

“ประชาธิปไตยฐานราก” ที่กลุ่มผู้ริเริ่มพรรคสามัญชนให้ความสนใจคือการที่ชาวบ้านร่วมกันตัดสินใจกำหนดชีวิตของตนเองและแนวทางในการจัดการทรัพยากรของตนเองโดยปราศจากการบังคับ ซึ่งสอดคล้องกับการตีความความเป็น “อนาคิสต์” ในด้านของการใช้กระบวนการตัดสินใจของชุมชนบนพื้นฐานของการแสวงหาฉันทามติจากการจับมือร่วมกันในวิถีระนาบ ซึ่งลักษณะเช่นนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากระบอบประชาธิปไตยเสียงข้างมากที่ใช้กำลังบังคับเสียงส่วนน้อย (Weerapaspong, 2020) แนวทางนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับหลักการของซาปาติสตา ที่เน้นสิทธิในการปกครองตนเองและกระบวนการตัดสินใจบนฐานของฉันทามติจากชุมชน รวมถึงหลักการของโพเรทที่เน้นการเป็นพรรคของมวลชนอย่างแท้จริง บนฐานของการสร้างแพลตฟอร์มที่เปิดให้มวลชนถกเถียงและเสนอนโยบายที่จะนำมาสู่ข้อเสนอของพรรค (Baraniuk, 2016) อนึ่ง ณ จุดเริ่มต้น ความเป็นอนาคิสต์ทำให้การตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งของพรรคสามัญชนยังไม่ชัดเจนนัก

ขณะที่ผู้ริเริ่มก่อตั้งพรรคมองไปที่ประชาธิปไตยฐานรากแบบอนาคิสต์ และ “มีความโกรธแค้นสูงกับสิ่งที่ประชาสังคม เอ็นจีโอ ทำกับรัฐประหาร” (เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์, หัวหน้าพรรคสามัญชน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2563) ฝ่ายที่เข้ามาร่วมจัดตั้งพรรค แต่ต่อมาได้กลายมาเป็นกำลังสำคัญในการจัดการพรรคตามกฎหมายการเลือกตั้ง เช่น กลุ่มเครือข่ายเชียงใหม่ นำโดยเลิศศักดิ์ และกลุ่มที่เคลื่อนไหวในเรื่องความหลากหลายทางเพศ นำโดย “วาดดาว” มีความเห็นที่ไม่ได้สอดคล้องกลมกลืนกันไปเสียทีเดียวกับกลุ่มผู้ริเริ่มก่อตั้งพรรค โดย “วาดดาว” นั้นให้ความสำคัญกับการที่พรรคการเมืองสามารถเป็นตัวเชื่อมในการนำไต้หวัน คนรักหญิงเข้าสู่สภาเพื่อผลักดันกฎหมาย (Khiriwan, 2018) ในขณะที่ “เลิศศักดิ์” ซึ่งเคยวางแผนว่าจะตั้งพรรคการเมืองตามแนวทางของพรรคกรีนก่อนที่จะถูกชักชวนมาทำพรรค

สามัญชน มองไปที่การผสมผสาน “โมเดลการเมืองในระดับย่อย” ที่ชาวบ้านในขบวนการเป็นผู้ริเริ่มผลักดัน และ “โมเดลของพรรคกรีนออสเตรเลีย” โมเดลแรกหมายถึง การส่งตัวแทนเข้าไปนั่งในกลไกการบริหารท้องถิ่นผ่านกระบวนการเลือกตั้ง เช่น การส่งทีมสมาชิกในขบวนการทางสังคมลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ซึ่งโมเดลนี้ ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นประโยชน์ เนื่องจากสามารถหยุดยั้งโครงการของรัฐ เช่น การก่อสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นได้ อีกตัวแบบหนึ่งคือ “โมเดลของพรรคกรีนออสเตรเลีย”⁴ ที่สามารถประสานการทำงานทั้งในรูปแบบของพรรคการเมืองที่เคลื่อนไหวในเชิงสิ่งแวดล้อม และในรูปแบบของขบวนการทางสังคม

การประสานความคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ นำมาซึ่งแนวทางร่วมกันในการจัดตั้งพรรคสามัญชนคือ การจัดความสัมพันธ์กับรัฐและสถาบันอำนาจต่าง ๆ ในสังคมใหม่ อันได้แก่ การดึงเอ็นจีโอ นักกิจกรรม และขบวนการออกจากความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ทั้งกับรัฐ สถาบันผู้ให้ทุนสนับสนุน และนักการเมือง รวมถึงการมุ่งทำพรรคการเมืองในแนวทางที่เป็นประชาธิปไตยจากฐานราก ในการนี้ จุดร่วมสำคัญคือ “ประชาธิปไตย” ที่ประชาชนกำหนดขนาดของตนเอง โดยพรรคนำความคิดเห็นของประชาชนมากำหนดนโยบายโดยตรง (Lekluanngam, 2018) รวมถึงการใช้หลักการหนึ่งสิทธิหนึ่งเสียง เพื่อนำพลังของประชาชนที่อยู่นอกสภาให้ไหลเข้ามาสู่ในสภา ให้เกิดเป็นเสียงที่ออกมาจาก “ประชาธิปไตยมวลชน” (ThaiPBS, 2016; Wongrattana & Thawatthatri, 2019) โดยมีรูปธรรม อาทิ การพยายามพัฒนารูปแบบ “คาราวานสามัญชน” ระดมข้อเสนอจาก “ข้างล่าง” โดยให้ตัวแทนของพรรคในแต่ละพื้นที่เสนอแนวคิดและความต้องการ ก่อนจะนำสิ่งที่มีการเสนอมาไปแปรเป็นความคิดทางนโยบายนำเสนอต่อผู้เลือกตั้ง การใช้การประชุมใหญ่ในการเลือกตั้ง คณะกรรมการบริหารพรรค การระดมความคิดและตัดสินใจผ่านการประชุม ไปจนถึงการที่สมาชิกพรรคทุกคนมีสิทธิในการเสนอชื่อเพื่อตั้งกรรมการสอบสวนและเสนอ

⁴ พรรคกรีน ออสเตรเลีย มีจุดเริ่มต้นมาจากการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมของกลุ่ม United Tasmania Group (UTG) ซึ่งต่อมาในช่วงต้นทศวรรษ 1990 ได้รวมตัวกับพรรคแรงงานออสเตรเลียในแทสเมเนียและรัฐบาลของชนกลุ่มน้อย กลายมาเป็นพรรคกรีนบนแผ่นดินใหญ่ของออสเตรเลีย ในปัจจุบัน พรรคได้ขยายประเด็นที่ผลักดันให้ไกลไปกว่าเรื่องของสิ่งแวดล้อม เช่น การสนับสนุนการปฏิรูปนโยบายการอพยพและผู้ลี้ภัยของออสเตรเลีย สิทธิเกย์ เป็นต้น

ถอดถอนกรรมการบริหารพรรคตามขั้นตอนในข้อบังคับพรรค เป็นต้น หนึ่ง การที่พรรคประกอบด้วยสมาชิกทั้งที่เป็นเอ็นจีโอ ชาวบ้าน นักกิจกรรม คนรุ่นใหม่ นักศึกษา “ทั้งก้าวหน้าและล้าหลัง ทั้งอนุรักษนิยม ทั้งเสรีนิยม” (Suphawanthanakun, 2019) อีกทั้งยังมีแนวคิดของกลุ่มความคิด เช่น คนที่ทำงานด้านสิทธิสตรี ความหลากหลายทางเพศ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งอาจก้าวหน้าในเรื่องหนึ่งแต่ก็ล้าหลังในบางเรื่อง ทำให้การหาจุดประนีประนอม กลายเป็นความท้าทายอย่างยิ่งของพรรค จนถึงปัจจุบัน

ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ผู้ร่วมก่อตั้งพรรคสามัญชนมองพรรคการเมืองในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมมวลชนกับรัฐสภาเพื่อผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ทว่าพวกเขาที่รับรู้ต่อวิกฤตความเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองและนักการเมืองที่มีอยู่ในเวลานั้น นั่นก็คือ การที่พรรคการเมืองอยู่ในวังวนของระบบอุปถัมภ์ (cartel and clientelism) ทั้งภายในพรรคและระหว่างพรรคกับผู้เลือกตั้ง (Kitschelt, 2004) ข้อสังเกตสำคัญในประเด็นนี้คือ เอ็นจีโอและนักกิจกรรมที่ทำงานร่วมกับชาวบ้านอาจวิพากษ์วิจารณ์พรรคการเมืองฝ่ายค้านว่าไม่ได้คิดจะเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ทางออก และไม่สามารถเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการผลักดันข้อเสนอต่าง ๆ ของพี่น้องประชาชนในขบวนการทางสังคม (อรนุช ผลภิญโญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2563) แต่ในหมู่ผู้ริเริ่มก่อตั้งพรรคสามัญชน มีทัศนะต่อ “นักการเมือง” ในภาพลักษณ์กลาง ๆ กล่าวคือ มองว่านักการเมืองในฐานะที่เป็นตัวบุคคลบางคนก็เป็นนักพูดที่ไม่มีแก่นสารหรือมุ่งหวังเพียงสร้างกระแสความนิยม แต่นักการเมืองอีกจำนวนหนึ่งก็มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ที่อาจดีเสียยิ่งกว่าเอ็นจีโอ สำหรับคนกลุ่มหลังนี้ พวกเขา มองว่าสิ่งที่ควรทำความเข้าใจคือความเป็นนักการเมืองทั้งโดยสภาพและหน้าที่ กล่าวคือการเป็นผู้ผลักดันกฎหมายและนโยบายออกมาสู่ประชาชน (Wongrattana & Thawatthatri, 2019) ในท้ายที่สุด การหลอมรวมมุมมองที่มีต่อประชาธิปไตย พรรคการเมือง และความเป็นนักการเมือง ทำให้พรรคสามัญชนมุ่งเป้าไปที่การสร้างพรรคที่มีฐานจากมวลชน (mass parties) บนหลักการ “มวลชนชี้นำพรรค”

...ถ้าคุณสำรวจลงไปในประวัติศาสตร์สังคมการเมืองไทย ไม่มีพรรคการเมืองไหนที่เป็นพรรคแบบมวลชนชั้นนำพรรคอย่างชัดเจนเท่าพรรคสามัญชน สิ่งที่มีนัยได้มาคือมันมีการนำแบบแนวระนาบมาก ๆ (เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์, หัวหน้าพรรคสามัญชน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2563)

“มวลชนชั้นนำพรรค” คือการที่กระบวนการในการนำพรรคเป็นแนวระนาบ หัวหน้าพรรคไม่ได้มีอำนาจสูงสุดในพรรคเนื่องจากไม่ได้เป็นเจ้าของเงินที่ก่อตั้งหรืออุดหนุนพรรค โดยพรรคใช้แนวทางประชาธิปไตยฐานราก-ประชาธิปไตยมวลชน ในการตัดสินใจทั้งหมดภายในพรรคและในสังกัดของพรรค อีกทั้งกำหนดให้จำนวนสมาชิกพรรคที่เป็นชาวบ้านมีสัดส่วนสูง (ในกรณีของพรรคสามัญชนมีสัดส่วนถึงร้อยละ 80 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด) ทิศทางในการทำพรรคแบบมวลชนชั้นนำพรรคถือว่าเป็นจุดสำคัญในการก่อรูปพรรคสามัญชน ดังจะเห็นได้ว่า ในระหว่างการก่อตั้งพรรค ผู้ริเริ่มพรรคสามัญชนบางส่วนมีข้อเสนอที่จะรวมกับกลุ่มที่จะตั้งพรรคอนาคตใหม่ แต่อีกฝั่งที่ร่วมจัดตั้งพรรคสามัญชนมองว่า แนวทางของพรรคอนาคตใหม่นั้น อาจมองได้ว่าเป็นกระบวนการบริหารจัดการแบบบนลงล่างที่พรรคชั้นนำมวลชน ขอกังวลดังกล่าวกลายเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ไม่เกิดการรวมตัวระหว่าง ฝั่งสามัญชนและอนาคตใหม่ในเวลานั้น

การให้มวลชนชั้นนำพรรคโดยมีเป้าหมายคือการผลักดันกฎหมายและนโยบาย ถือเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ของชาวบ้านในขบวนการทางสังคม จากการศึกษาประวัติศาสตร์ และยุทธวิธีดั้งเดิม คือการเคลื่อนไหวบนท้องถนน และการหาช่องทางจากความสัมพันธ์กับรัฐเพื่อผลักดันข้อเรียกร้อง (เช่น การลือขบปี การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่รัฐตั้งขึ้น เป็นต้น) ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของชาวบ้านได้ในทัศนะของหัวหน้าพรรคสามัญชน ยุทธศาสตร์ใหม่นี้สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ในหลายระดับ เช่น จากการจัดกระทำในสภา การเรียกเอกสารของหน่วยงานภาครัฐเพื่อตรวจสอบ ไปจนถึงการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ และถ่ายทอดการประชุมกรรมมาธิการชุดต่าง ๆ ผ่านสื่อ เพื่อให้ประเด็นปัญหาที่สมาชิกพรรคต้องการผลักดันเข้าไปอยู่ในกระแสสังคม (เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์, หัวหน้าพรรคสามัญชน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2563) อนึ่ง ผู้เขียนพบว่า การเลือกใช้พรรคการเมืองเป็นช่องทางยุทธศาสตร์ใหม่ของขบวนการทางสังคมก็เป็นหนึ่งในเหตุผลที่ทำให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมในฐานะปัจเจกบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัด

พรรคการเมืองด้วยเช่นกัน

2. ยุทธศาสตร์ใหม่ และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง-นโยบาย: เป้าหมายของผู้สมัครปัจจุบัน

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลบ่งชี้ว่า เงื่อนไขที่อยู่เบื้องหลังการลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคขนาดใหม่ของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมไทย ได้แก่ (ก) การแสวงหายุทธศาสตร์ใหม่ กล่าวคือการเคลื่อนไหวในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการผลักดันกฎหมาย ควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวนอกสภาซึ่งในระยะหลังมักถูกปราบปรามโดยการใช้กฎหมายและกำลังของรัฐ และ (ข) การมุ่งผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบาย เงื่อนไขทั้งสองนี้เกิดขึ้นจากการที่เอ็นจีโอและนักกิจกรรมตอบสนองต่อสถานการณ์รอบตัว ดังจะเห็นได้ว่า ขบวนการชาวบ้านรากหญ้าสนับสนุนให้เอ็นจีโอในขบวนการลงสมัครรับเลือกตั้ง เนื่องจากยุทธศาสตร์เดิมของขบวนการล้มเหลว ซึ่งประเด็นนี้คล้ายคลึงกับข้อสังเกตของ Hutter, Kriesi, & Lorenzini (2018) ขณะที่นักกิจกรรมที่เรียกร้องประชาธิปไตยและนักกิจกรรมที่รณรงค์เรื่องความหลากหลายทางเพศลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อมุ่งผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบาย โดยเป็นผลจากการที่ฝ่ายแรกเคยเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นที่มาของรัฐประหาร ขณะที่ฝ่ายหลังร่วมกระแสการถกเถียงอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคมในมิติต่าง ๆ รวมถึงการผลักดันนโยบายในเชิงสังคม

2.1 ยุทธศาสตร์คู่ขนาน: เคลื่อนไหวในและนอกสภา

จากการสัมภาษณ์อรนุช ผลภิญโญ เอ็นจีโอจากเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน (คปอ.) ซึ่งลงสมัครในสังกัดของพรรคขนาดใหม่ ผู้เขียนพบว่า การที่ขบวนการชาวบ้านเผชิญกับความตึงตันในการใช้ยุทธศาสตร์เดิม ขณะที่พรรคการเมืองฝ่ายค้านที่เป็นที่นิยมของชาวบ้านในพื้นที่ก็ไม่ได้ช่วยคลี่คลายปัญหาให้ชาวบ้านได้อีกทั้งขบวนการยังต้องเผชิญกับการคุกคามและการที่รัฐใช้การดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Strategic Lawsuit Against Public Participation: SLAPP) เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการที่ขบวนการตัดสินใจส่งสมาชิกเข้าสู่สนามเลือกตั้ง โดยหวังว่าจะทำให้เกิดปฏิบัติการคู่ขนานระหว่างการเคลื่อนไหวนอกสภาผู้แทนราษฎรและการผลักดันกฎหมาย ซึ่งพวกเขามองว่าเป็นกุญแจสำคัญที่สุดในการแก้ไขปัญหาของสมาชิกในขบวนการ

...เวลาที่เรากลับไปชุมนุมส่วนใหญ่อ้างแต่สมัยชาคนจนช่วงปี 39-40 ช่วงที่พีคสุดเลย สิ่งที่ได้ออกมาคือมติ ครม. แต่มติ ครม. มันก็เป็นได้แค่การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น เพราะสุดท้ายปัญหาที่ดินจะต้องแก้ด้วยกฎหมาย

(อรนุช ผลภิญโญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2563)

ในทัศนะของอรนุช ตัวแปรสำคัญที่ทำให้ปัญหาของชาวบ้านในเครือข่ายไม่ได้รับการแก้ไข คือกฎหมาย ในฐานะที่เป็นโครงสร้าง “ที่เอื้ออำนาจให้กับหน่วยงานของรัฐและข้าราชการประจำ” พรากชาวบ้านจากสิทธิในทรัพยากรของพวกเขา (อรนุช ผลภิญโญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2563) ขณะที่แนวทางที่รัฐตอบสนองต่อการเดินขบวนเคลื่อนไหวเรียกร้องของชาวบ้าน มักจะออกมาในรูปแบบของมติคณะรัฐมนตรีที่เป็นเพียงการลดความกดดันจากการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน และมีทิศทางกลับไปกลับมา ดังจะเห็นได้จากการที่มติคณะรัฐมนตรี 21 เมษายน 2541 ในยุคของนายชวน หลีกภัย มีแนวทางไม่จ่ายค่าชดเชยให้กับชาวบ้านสมัยชาคนจน ผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนในกรณีของเขื่อนที่ได้ดำเนินการสร้างไปแล้ว ซึ่งถือเป็นนการกลับไปแนวทางของมติคณะรัฐมนตรี 22 เมษายน 2539 ในยุคของนายบรรหาร ศิลปอาชา และมติคณะรัฐมนตรี 29 เมษายน และ 1 กรกฎาคม 2540 ในยุคของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และแม้ในช่วงปี 2550 เมื่อส่วนหนึ่งของขบวนการทางสังคมที่พัฒนามาจากสมัยชาคนจน คือ เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทยได้ผลักดันแนวทางโฉนดชุมชนผ่านพรรคการเมืองจนในเวลาต่อมารัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ได้นำแนวทางดังกล่าวไปปรับเป็นนโยบาย แต่กระบวนการขึ้นโฉนดชุมชนก็เป็นไปอย่างล่าช้า และเต็มไปด้วยข้อจำกัด อีกทั้งยังประกอบไปด้วยมาตรการจำนวนมากที่กำกับควบคุมวิถีการใช้ที่ดินของชุมชน (Bunchai, n.d.)

ภายใต้รัฐบาลที่มีที่มาจากรัฐประหารปี 2557 ขบวนการชาวบ้านยิ่งทวีความคับข้องใจเมื่อพรรคการเมืองไม่สามารถผลักดันข้อเสนอเชิงกฎหมายและนโยบายในการแก้ไขปัญหารวมถึงไม่อาจช่วยนำประเทศออกจากวิกฤตทางการเมืองได้ ประกอบกับการที่รัฐใช้กฎหมายและกำลังในการควบคุมและปราบปรามการเคลื่อนไหว เช่น การใช้กำลังทหารและตำรวจในการติดตาม ช่มชู้ คุกคามผู้เคลื่อนไหว การจัดเวทีประชาคมในค่ายทหาร การใช้พระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ.2558 มาควบคุมการเคลื่อนไหวของขบวนการ การควบคุมเวทีวิชาการผ่านการให้ขออนุญาตทหาร การที่รัฐบาลผลักดันโครงการพัฒนาขนาดใหญ่

ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านเคยเคลื่อนไหวคัดค้านอย่างเข้มข้นมาก่อนนับ 10 ปี (Settawilai, 2018) ไปจนถึงการดำเนินคดีกับชาวบ้านในขบวนการ ดังจะเห็นได้ว่า เพียง 6 เดือน หลังการออกคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 64/2557 และ 66/2557 เพื่อ “หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้” มีชาวบ้านที่ถูกดำเนินคดีมากกว่า 500 คดี สถานการณ์ที่การเคลื่อนไหวเรียกร้องนอกสภาเผชิญกับภาวะตึงตัน ได้กระตุ้นให้เอ็นจีโอและชาวบ้านในขบวนการทบทวนทิศทาง และเริ่มผลักดันจุดยืน ปฏิเสธรัฐประหารรวมถึงรัฐบาลที่เป็นผลพวงจากรัฐประหาร และจากจุดยืนดังกล่าว นี้เองที่ทำให้ขบวนการชาวบ้านเริ่มพิจารณาทางเลือกใหม่ คือการลงชิงชัยในสนาม เลือกตั้งอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดการประสานระหว่งการเคลื่อนไหวของขบวนการ และการผลักดันกฎหมาย ซึ่งต้องอาศัยกลไกนิติบัญญัติ

ในส่วนของการพิจารณาว่าจะลงสมัครในสังกัดพรรคใดนั้น กรณีของอรนุช และเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน สะท้อนให้เห็นข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่ง คือ การที่ขบวนการทางสังคมมีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองในหลายลักษณะ เช่น ขบวนการทางสังคมหนึ่งอาจมีชาวบ้านที่เป็นฐานเสียงเดิมของพรรคเพื่อไทย มีผู้นำ ในบางพื้นที่ที่เครือข่ายเข้าไปสัมพันธ์ด้วยเป็นผู้สนับสนุนพรรคพลังประชาชน หรือ มีความใกล้ชิดในเชิงแนวคิด จุดยืน และอุดมการณ์ทางการเมืองกับพรรคสามัญชน เป็นต้น ทั้งนี้ การตัดสินใจลงสมัครในสังกัดพรรคขนาดใหม่ของอรนุช เกิดขึ้นจากการที่เครือข่ายขบวนจุดยืนและแนวทางการทำงานของพรรค รวมไปถึงทิศทาง ที่พรรคจะนำเสนอในการแก้ไขปัญหา เช่น การจัดตั้งกระทรวงที่ดินเป็นการเฉพาะ จากเดิมที่มีหลายกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดินในประเทศไทยและทำให้ ทิศทางการแก้ไขปัญหาที่ดินกระจุกกระจาย ประกอบกับการที่พรรคขนาดใหม่เปิดตัวอย่างชัดเจนเป็นพรรคแรก ๆ ในการช่วงชิงนักการเมืองหน้าใหม่และคนรุ่นใหม่

2.2 ผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบาย

มุมมองที่สะท้อนออกมาระหว่างการสัมภาษณ์รังสิมันต์ โรม อดีตนักกิจกรรม ในขบวนการประชาธิปไตยใหม่ และธัญญวาริน สุขะพิสิษฐ์ ผู้เคลื่อนไหวในประเด็น ความหลากหลายทางเพศของไทย ซึ่งทั้งสองลงสมัครในสังกัดพรรคขนาดใหม่ ซึ่งให้เห็นถึงความต้องการที่จะใช้สภาผู้แทนราษฎรในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การเมืองและสังคม ท่ามกลางบรรยากาศทางการเมืองที่กระตุ้นให้เกิด พรรคการเมืองที่มีจุดยืน อุดมการณ์ และข้อเสนอเชิงนโยบายใหม่ ๆ

อาจกล่าวได้ว่า เจ็อนไซสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้นักเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยก้าวเข้าสู่พรรคการเมืองในปี 2562 คือ ความทับซ้อนกันระหว่างการมองว่าสภาผู้แทนราษฎรเป็นกลไกสำคัญเพื่อฝ่าวิกฤตของประเทศ กับความผิดหวังต่อบทบาทของพรรคการเมืองและนักการเมืองที่มีอยู่เดิมในสภา รั้งลิมันต์ โรม ให้ความเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจลงสมัคร ส.ส.ว่า เขามองโจทย์ใหญ่ของประเทศที่จะต้องได้รับการแก้ไขคือโครงสร้างทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องใช้กลไกด้านนิติบัญญัติในสภาผู้แทนราษฎร โดยสภาผู้แทนราษฎรต้องผลักดันต่อต้านรัฐประหาร และนักการเมืองต้องผลักดันให้มีการเลือกตั้งซึ่งจะจบเหมาะกับการที่ผู้ก่อตั้งพรรคอนาคตใหม่แสดงจุดยืนในการลบล้างผลพวงรัฐประหารและการปฏิรูปกองทัพ แนวทางนี้ไม่เคยปรากฏในข้อเสนอของพรรคการเมืองใดมาก่อน แต่กลับตอบรับเป็นอย่างดีต่อกระแสวิพากษ์สังคม โดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นใหม่ ที่ประสบการณ์ได้หล่อหลอมให้มองปัญหาที่ส่งผลต่อชีวิตและโอกาสในชีวิตของพวกเขาแตกต่างออกไปจากคนรุ่นเดิม

...เราเรียกร็องนักการเมืองมาด้านรัฐประหารไปด้วยกัน เรียกร็องให้เกิดการเลือกตั้งไปด้วยกัน แต่ผมไม่เห็นนักการเมืองเข้ามามีบทบาทนี้เลย ปล่อยให้ประชาชนต่อสู้กันตามลำพัง ผมจึงคิดว่าผมไม่ขออยู่เฉย ๆ แล้ว ถ้ามีการเลือกตั้งเกิดขึ้น ก็จะเข้ามาอยู่ในบทบาทนักการเมือง อย่างน้อย ๆ ก็ผลักดันการเรียกร็องประชาธิปไตย การแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อไป

(รั้งลิมันต์ โรม, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2563)

อาจกล่าวได้ว่า การเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองไทยตลอดเกือบ 2 ทศวรรษและการขึ้นครองอำนาจอย่างยาวนานของรัฐบาลหลังการรัฐประหารปี 2557 รวมถึงการหล่อหลอมประสบการณ์ผ่านขบวนการประชาธิปไตย ทำให้คำตอบที่รั้งลิมันต์ โรม มีต่อ “นักการเมือง” แตกต่างจากเอ็นจีโอรุ่นพี่หรือที่อาวุโสกว่านั้น กล่าวคือ เห็นความสำคัญของการที่นักการเมืองในสภาต้องมีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย และกล้าหาญที่จะใช้วิถีทางประชาธิปไตยในการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง ซึ่งเป็นผลจากการดำรงอำนาจของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม

ทั้งนี้ โดยปฏิเสธ “อำนาจนอกระบบ” อย่างสิ้นเชิง แนวทางนี้แตกต่างอย่างสุดขีดกับการยอมรับหรือเชื่อเชิญให้อำนาจนอกระบบมา “เขย่าอำนาจใหม่” บนเป้าหมายของการ “เอาทักษิณลงไปก่อน” ของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมรุ่นพี่

ข้อมูลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับความต้องการใช้สภาผู้แทนราษฎรมาแก้ไขปัญหาของประเทศ คือ นักกิจกรรมที่มาลงสมัครรับเลือกตั้ง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียกร้องประชาธิปไตย เชื่อว่าตนมีประชาชนให้การสนับสนุน รังสิมันต์ โรม ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า เขาเชื่อมั่นว่าเมื่อได้เป็น ส.ส. และได้อภิปรายในสภาจะสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ เนื่องจากรับรู้จากการเป็นแกนนำในขบวนการเคลื่อนไหว ว่ามวลชนจำนวนมาก “ไม่เอาทหาร ไม่เอาพลเอกประยุทธ์” (รังสิมันต์ โรม, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2563) ในประเด็นนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวในขบวนการมีผลเป็นอย่างมาก ไม่ใช่แต่เพียงต่อชุดความคิดและวิธีการทำงานของนักกิจกรรมที่ได้กลายมาเป็น ส.ส. เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการประเมินสถานการณ์ และจุดยืน ที่นำมาสู่การตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งด้วย

ทั้ง รังสิมันต์ โรม และธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์ ต่างก็ให้ความสำคัญกับการเข้าไปเป็น ส.ส. ท่ามกลางสถานการณ์ที่พวกเขามองว่ารัฐปิดกั้นการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน อาจกล่าวได้ว่า บริบทแวดล้อมที่ธัญญ์วารินเรียกว่า “ภาครัฐเอากฎหมายมาทำสงครามกับประชาชน” (ธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2563) กล่าวคือการใช้รัฐใช้กลไกการปราบปรามในรูปแบบต่าง ๆ เข้าควบคุม ตรวจสอบ คุกคาม การเคลื่อนไหวของประชาชน สวนทางกับการที่คนจำนวนมากให้ความเชื่อมั่นมากขึ้นต่อวิถีทางรัฐสภา ดังจะเห็นได้จากการเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งและการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งกันเป็นจำนวนมาก สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ธัญญ์วารินประเมินว่า ลำพังการเคลื่อนไหวบนท้องถนนไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างได้ ในทางกลับกันการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถเป็นกระบอกเสียงของประชาชน อีกทั้งยังสามารถใช้ตำแหน่งในการช่วยเหลือประชาชนที่ถูกคุกคามอย่างไม่เป็นธรรมได้ด้วย (ธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2563)

ในแง่ของการผลักดันกฎหมายและนโยบายนั้น รังสิมันต์ โรม ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับการมีตัวแทนภาคประชาชนเข้าไปอยู่ในคณะกรรมการมาธิการต่าง ๆ ของสภาผู้แทนราษฎร ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ที่ดิน แรงงาน

เศรษฐกิจฐานราก ผู้หญิง ความหลากหลายทางเพศ ไปจนถึงเรื่องสุราชุมชน โดยที่นักกิจกรรมหรือผู้ผลักดันการเคลื่อนไหวในประเด็นใด ๆ ก็ตาม สามารถแข่งขันเพื่อเข้ามาในสภาได้โดยตรง แนวทางนี้ถือว่าแตกต่างจากแนวทางดั้งเดิมของเอ็นจีโอไทยซึ่งอาศัยสายสัมพันธ์ส่วนบุคคลในการขอเข้าไปเป็นกรรมาธิการเพื่อผลักดันการแก้ไขปัญหาารายประเด็นหรือรายพื้นที่

กล่าวได้ว่า ช่องว่างความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เพิ่มขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสำคัญ เช่น การเพิ่มขึ้นของการยอมรับความหลากหลายทางเพศในระดับโลกและการพัฒนาของเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดทำให้นักกิจกรรมจำนวนหนึ่งมองว่าถึงเวลาที่ตนควรเข้าไปผลักดันนโยบายเชิงสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพรรคการเมืองหน้าใหม่หันมาชูประเด็นซึ่งพรรคการเมืองที่มีอยู่เดิมไม่ได้ให้ความสำคัญ เช่น ประเด็นความหลากหลายทางเพศ การ “ปฏิวัติ” การศึกษา เป็นต้น

ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้มีความหลากหลายทางเพศจำนวนหนึ่งลงสู่สนามเลือกตั้งปี 2562 อาทิ พอลสิน งามพริ้ง อดีตประธานยุทธศาสตร์พรรคมหาชนซึ่งเคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ตัดสินใจลงสู่สนามเลือกตั้ง เนื่องจากพรรคมหาชนชูนโยบายสิทธิเท่าเทียมกันของทุกคนโดยเฉพาะผู้มีความหลากหลายทางเพศ และเชื่อว่าการลงสมัครในนามของพรรคจะนำไปสู่โอกาสในการแก้ไขกฎหมายสำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (Kuha, 2019) ทั้งนี้ ผลการเลือกตั้งในปี 2562 ทำให้สภาผู้แทนราษฎรไทยมี ส.ส. ที่มีความหลากหลายทางเพศ จำนวนถึง 4 คน โดยทั้งหมดมาจากพรรคอนาคตใหม่

ในกรณีของธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์ เธอตัดสินใจเข้าร่วมพรรคอนาคตใหม่เนื่องจากปิยบุตร แสงกนกกุล อดีตเลขาธิการพรรค ชักชวนมาออกแบบนโยบายศิลปวัฒนธรรมของพรรค เมื่อประกอบกับประสบการณ์ที่ภาพยนตร์ของเธอถูกสั่งห้ามฉายเนื่องจากข้อจำกัดทางกฎหมาย ทำให้ธัญญ์วารินมองว่าการผลักดันความเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องเริ่มจากพื้นที่ทางการเมืองที่เป็นทางการ ทั้งในแง่ของการทำให้ “ตัวตน” ของผู้มีความหลากหลายทางเพศปรากฏในพื้นที่ดังกล่าว การผลักดันในเชิงความคิด การผลักดันให้มีการตั้งกรรมาธิการในประเด็นความหลากหลายทางเพศเป็นการเฉพาะ รวมไปถึงการผลักดันร่างกฎหมายผ่านสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสิ่งเหล่านี้สร้างความสะดวกได้มากกว่าการเคลื่อนไหวนอกสภา

...ในแง่ที่มี ส.ส. กระเทย มี ส.ส. ที่เข้าไปทำงานตรงนั้น มันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงรูปธรรมมากกว่าการใช้คำที่เราพูดอยู่ข้างนอกมากพอสมควร ไม่ว่าจะเป็นการใช้คำว่าผู้มีความหลากหลายทางเพศอยู่ในรัฐสภาได้แล้ว แล้วเราก็ผลักดันการแก้ ปพพ.1448 สมรสเท่าเทียม ทำให้คนรู้จักไปทั่วประเทศ มีอบตต่าง ๆ พูดถึงเรื่องนี้ ผู้คนพูดถึงเรื่องนี้กันในวงกว้าง

(ธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2563)

แม้ว่าในท้ายที่สุดคณะกรรมการความหลากหลายทางเพศในสภาผู้แทนราษฎรจะไม่ถือกำเนิดขึ้น แต่ธัญญ์วารินมองว่า การเคลื่อนไหวในระลอกดังกล่าวได้เปิดทางให้ประเด็นผู้มีความหลากหลายทางเพศได้เข้าไปมีพื้นที่ทางกฎหมายและนโยบาย ดังจะเห็นได้จากการที่คำว่าผู้มีความหลากหลายทางเพศไปปรากฏอยู่ในชื่อ “คณะกรรมการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ กลุ่มชาติพันธุ์ และผู้มีความหลากหลายทางเพศ” เป็นครั้งแรก อีกทั้งยังถือเป็นครั้งแรกที่ในสภาผู้แทนราษฎรได้มีการพูดถึงปัญหา วิสัยทัศน์ กระบวนการแก้ไข และความสำคัญของความเป็นมนุษย์ของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ในทัศนะของธัญญ์วาริน สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การต่อสู้ในเชิงความคิด โดยอาศัยการสื่อสารกับสาธารณชนผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น การที่การผลักดันประเด็นความหลากหลายทางเพศในสภาผู้แทนราษฎรได้ถูกถ่ายทอดสดไปทั่วประเทศ กระทั่งส่งผลให้ประเด็นสมรสเท่าเทียมกลายเป็นปรากฏการณ์ขึ้นแซชแท็กทวิตเตอร์อันดับหนึ่ง และมีคนเข้ามาแสดงความคิดเห็นในเว็บไซต์ของรัฐสภาระหว่างที่มีการผลักดันร่างกฎหมาย ถึง 60,000 ความคิดเห็น

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาข้างชี้ว่า เจ็อนโซที่ผลักดันให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมไทยก่อตั้งพรรคสามัญชน ซึ่งในบทความนี้กำหนดให้เป็นตัวแทนของพรรคที่มีรากฐานมาจากขบวนการทางสังคม (movement party) คือการที่เอ็นจีโอและนักกิจกรรมต้องการจัดความสัมพันธ์ของตนและขบวนการทางสังคมกับรัฐและสถาบันอำนาจต่าง ๆ ในสังคมใหม่ อีกทั้งพยายามแสวงหาแนวทางใหม่ในเชิงประชาธิปไตยในการผลักดันความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม ภายใต้เจ็อนโซเชิงสถานการณ์ได้แก่กระแสวิพากษ์ต่อ “ประชาสังคมอนุรักษ์นิยม” ซึ่งเกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์การเมืองเลื้อยลี้ และแรงบันดาลใจจากต้นแบบในต่างประเทศโดยเฉพาะอุดมการณ์

“อนาคิสต์” รวมถึงความสำเร็จของ “โมเดลระดับย่อย” ของขบวนการของชาวบ้านในประเทศไทย

ในส่วนของเงื่อนไขที่ผลักดันให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคอนาคตใหม่ในปี 2562 มี 2 เงื่อนไข ได้แก่ การแสวงหายุทธศาสตร์ใหม่ กล่าวคือการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันกฎหมายในสภาผู้แทนราษฎรควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวนอกสภา และการมุ่งผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบาย ทั้งนี้ เงื่อนไขทั้งสองเกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ ความล้มเหลวในการใช้ยุทธศาสตร์เดิม ความผิดหวังต่อนักการเมืองและพรรคการเมืองที่มีอยู่ การที่รัฐบาลสิทธิชนวิสาหกิจทางการเมืองและสิทธิพลเมือง กระแสต่อต้านโครงสร้างและสถาบันเดิม และการที่พรรคการเมืองดึงผู้สมัครหน้าใหม่รวมถึงผู้ที่มีภูมิหลังจากขบวนการทางสังคมเข้าสู่พรรค

ในแง่ของการอธิบายผลการศึกษาค้นคว้าความขึ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นความสอดคล้องของผลการศึกษากับกรณีศึกษาในต่างประเทศ อาทิ เงื่อนไขด้านความไม่พอใจต่อการผนวก (co-opt) ขบวนการทางสังคมเข้าไปในระบบการเมือง (Bull, 2013) ดังจะเห็นได้ว่า กรณีการก่อตั้งพรรคสามัญชนเป็นผลจากความไม่พอใจของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมต่อการที่ “ประชาสังคมไทย” ถูกผนวก (co-opt) เข้าไปในระบบการเมืองผ่านความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เงื่อนไขด้านความต้องการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและความต้องการให้สิทธิของคนในสังคมได้รับการรับประกัน (Kruszewska, 2016) ที่เป็นแรงผลักดันสำคัญให้นักกิจกรรมลงสมัครในสังกัดพรรคอนาคตใหม่ หรือประเด็นความต้องการให้การเคลื่อนไหวของขบวนการดึงดูดความสนใจของสื่อระดับชาติ (Vanden, 2012) ดังจะเห็นได้จากการที่เอ็นจีโอและนักกิจกรรมทั้งที่มีบทบาทก่อตั้งพรรคและที่ลงสมัครในฐานะปัจเจก ให้ความสำคัญกับการนำประเด็นปัญหาของขบวนการที่ไม่เคยได้รับความสนใจ เข้าสู่การอธิบายในสภาผู้แทนราษฎร

บทความชิ้นนี้ยังได้ชี้ให้เห็นผลการศึกษาที่ขยายขอบเขตคำอธิบายเพิ่มเติมจากกรณีศึกษาในต่างประเทศ กล่าวคือประเด็น “ความไม่ไว้วางใจต่อสถาบันอำนาจต่าง ๆ ในสังคม” และ “วิกฤตความเป็นตัวแทน” (Mainwaring, 2006; Kriesi et al., 2008 as cited in Hutter, Kriesi, & Lorenzini, 2018, p. 329; Krastev, 2014) ในกรณีของสหรัฐอเมริกาและยุโรป กระแสการต่อต้านระเบียบเดิม (anti-establishment) ทำให้เกิดขบวนการทางสังคม เช่น Occupy Wall Street และสามารถทำให้เกิดพรรคการเมืองที่เติบโตมาจากขบวนการทางสังคม เช่น โปเดมอสในสเปน หรือ

ไซริซาในกรีซ (Stavrakakis, Andreadis, & Katsambekis, 2016; Bickerton & Accetti, 2017; Zulianello, 2019) ทั้งนี้ เมื่อกล่าวถึง “ระเบียบเดิม” ที่เป็นเป้าหมายในการต่อต้านของขบวนการในระดับโลก ก็จจะรวมถึงชนชั้นนำในระเบียบและสถาบันอำนาจทางการเมืองทั้งหมดที่คุมทิศทางทางการเมืองและเศรษฐกิจในประเทศ ทว่าในผลการศึกษาของบทความชิ้นนี้ “ประชาสังคมอนุรักษ์นิยม” เกิดขึ้นจากการที่เอ็นจีโอในประชาสังคมผนวกตัวเองเข้าเป็นผู้สนับสนุนของฝั่งระเบียบเดิม (establishment) ที่ประกอบด้วยกองทัพ สถาบันและปัญญาชนจารีต และระบบราชการ เพื่อต่อต้านชนชั้นนำอีกฝั่งหนึ่งคือนักการเมือง โดย “ประชาสังคมอนุรักษ์นิยม” ได้เลือกหนทางที่ขัดแย้งกับแนวทางประชาธิปไตยสากล เช่น การสนับสนุนรัฐประหาร เป็นต้น จากประเด็นดังกล่าว ความไม่ไว้วางใจและความผิดหวังที่ผู้ก่อตั้งพรรคสามัญชนมีต่อสถาบันอำนาจต่าง ๆ ในสังคม จึงรวมถึง “ประชาสังคมอนุรักษ์นิยม” ที่สนับสนุนสถาบันเหล่านั้นและความไม่เป็นประชาธิปไตยของประชาสังคมอนุรักษ์นิยม จากจุดนี้ การก่อตั้งพรรคจึงเกี่ยวข้องกับความพยายามแสวงหาแนวทางใหม่ที่ยึดโยงอย่างเหนียวแน่นกับหลักการ “ประชาธิปไตย” ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องไม่ได้กล่าวถึง

อนึ่ง เมื่อนำผลการศึกษาในบทความนี้เปรียบเทียบกับกรณีศึกษาในละตินอเมริกา เช่นในโบลิเวียหรือเอกวาดอร์ ในทศวรรษ 2540 พบว่า เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สมาชิกในขบวนการทางสังคมในละตินอเมริกาออกมาตั้งพรรคการเมืองหรือเข้าไปเป็นส่วนสำคัญในการตั้งพรรคการเมือง คือการต่อต้านลัทธิเสรีนิยมใหม่ที่ลดทอนสิทธิของประชาชน ในกรณีของไทย การต่อต้านเสรีนิยมใหม่ถือเป็นจุดยืนหลักของเอ็นจีโอและขบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านที่เรียกรณรงค์สิทธิในการจัดการทรัพยากรมาตั้งแต่ทศวรรษ 2540 และยุทธศาสตร์ของขบวนการ อาทิ การผลักดันให้รัฐรับรองสิทธิของชุมชน หรือการบุกยึดที่ดิน ก็เป็นยุทธศาสตร์ที่ขบวนการทั้งในประเทศไทยและในละตินอเมริกาใช้ไม่แตกต่างกัน ทว่า ในขณะที่การตั้งพรรคการเมืองในกรณีศึกษาละตินอเมริกาในทศวรรษ 2540 เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับความเข้มแข็งของกระแสฝ่ายซ้ายเพื่อตอบโต้ต่อการที่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งลดการใช้จ่ายด้านสังคมของรัฐ สิทธอนสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมือง รวมถึงปล่อยให้ชาติมหาอำนาจและทุนข้ามชาติเข้ามาครอบงำผลประโยชน์ในประเทศ ในกรณีของไทย หากพิจารณาเฉพาะจากกรณีศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า การตัดสินใจตั้งพรรคการเมืองหรือลงสมัครรับเลือกตั้งของเอ็นจีโอในขบวนการเคลื่อนไหวด้านทรัพยากร ซึ่งเพิ่งมาเกิดขึ้นในทศวรรษ 2560 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการต้องเผชิญกับอุปสรรคครั้งแล้วครั้งเล่าในการผลักดันให้รัฐรับรองสิทธิของชุมชน

โดยเฉพาะจากข้อจำกัดทางกฎหมาย และการเผชิญหน้ากับการที่รัฐบาลอำนาจนิยมใช้กฎหมาย เช่น การฟ้องปิดปาก (SLAPP) เพื่อควบคุมและหยุดยั้งการเคลื่อนไหวของขบวนการ ประชานิยมเหล่านี้หล่อหลอมให้เอ็นจีโอจำนวนหนึ่งมองว่าตนและขบวนการทางสังคมควรจะเข้าไปในกลไกนิติบัญญัติเพื่อผลักดันแก้ไขกฎหมายโดยตรง กระทั่งกลายเป็นเหตุผลหนึ่งในการตั้งพรรคการเมืองและลงสมัครรับเลือกตั้ง

ข้อเสนอแนะ

ผู้สนใจศึกษาต่อยอดจากผลการศึกษาในบทความชิ้นนี้ อาจให้ความสนใจกับประเด็นต่าง ๆ อาทิ เงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของพรรคการเมืองที่มีรากฐานมาจากขบวนการทางสังคม (movement party) หรือเงื่อนไขที่ส่งผลให้เอ็นจีโอหรือนักกิจกรรมออกจากพรรคการเมืองที่ตนเองตั้งหรือสังกัด ก่อนหรือหลังการเลือกตั้งปี 2562 ทั้งนี้ ในส่วนของเงื่อนไขที่ทำให้เอ็นจีโอและนักกิจกรรมลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคการเมือง ผู้สนใจศึกษาเพิ่มเติมอาจพิจารณาเปรียบเทียบว่ารุ่นอายุ (generation) ที่แตกต่างกัน มีนัยอย่างไรต่อการตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้ง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้อยู่ภายใต้โครงการวิจัย จาก “ถนน” สู่ “สภา”: การตั้งพรรคการเมืองและการลงสมัครรับเลือกตั้งของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมไทยในปี 2562 สนับสนุนโดย วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

References

- Angkunthatsaniyarat, P. (2017). *Where should we head to?: NGOs and Thailand's civil society at the crossroads*. Retrieved December 17, 2019, from <https://roottogether.net/leader/taproot/เราจะไปทางไหนกัน-ngo> [in Thai].
- Baraniuk, C. (2016, December 7). The first pirate politician in power. *BBC Future*. Retrieved from <https://www.bbc.com/future/article/20161207-the-first-pirate-politician-in-power>
- Bickerton, C. J., & Accetti, C.I. (2017). ‘Techno-populism’ as a new party family: The case of the five star movement and Podemos. *Contemporary Italian Politics*, 10(2), 132–150. doi: 10.1080/23248823.2018.1472919

- Bull, B. (2013). Social movements and the 'pink tide' governments in Latin America: Transformation, inclusion and rejection. In K. Stokke & O. Tornquist (Eds.), *Democratization in the global south: The importance of transformative politics* (pp. 75–99). New York: Palgrave Macmillan.
- Bunchai, K. (n.d.). *The community land title deeds policy for social justice: From principles to practices*. Retrieved December 17, 2019, from <https://archive.recoftc.org/node/48949> [in Thai].
- Busscher, N., Vanclay, F., & Parra, C. (2019). Reflections on how state–civil society collaborations play out in the context of land grabbing in Argentina. *Land*, 8(8), 1–16. doi: 10.3390/land8080116
- Chariamphan, P. (2012). *Politics of community land title deeds policy making process* (master's thesis). Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai].
- Chiangsaen, U. (2018). *The civil society's politics*. Bangkok: Matichon Publishing. [in Thai].
- Chuachang, M. (2018, October 8). The political party of 'Tasitasa' (commoners) stepping into a formal political arena: An interview with Lertsak Kamkongsak. *The Momentum*. Retrieved from <https://themomentum.co/interview-lertsak-kamkongsak-the-commoner> [in Thai].
- Kuaha, T. (2019). *The 2019 election: Pauline Ngarmpring-if everyone is equal, Thailand will move farther*. Retrieved January 30, 2021, from <https://adaybulletin.com/talk-conversation-2019-thailand-general-election-pauline-ngarmpring/28888> [in Thai].
- Holdo, M. (2019). Cooptation and non-cooptation: Elite strategies in response to social protest. *Social Movement Studies*, 18(4), 444–462. doi: 10.1080/14742837.2019.1577133
- Hutter, S., Kriesi, H., & Lorenzini, J. (2018). Social movements in interactions with political parties. In D. Snow, S.A. Soule, H. Kriesi, & H. McCammon (Eds.), *The Wiley Blackwell companion to social movements* (pp. 322–337). Oxford: Wiley.
- International IDEA. (2018). *Collaboration between citizen movements and political parties*. Stockholm: International IDEA.

- Khiriwan, S. (2018, May 22). Talking with the representatives of three new parties – what are their views toward Thailand’s politics?. *Matichon*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/prachachuen/prachachuen-scoop/news_966533 [in Thai].
- Kitschelt, H. (2004). *Diversification and reconfiguration of party systems in postindustrial democracies*. Bonn: Friedrich–Ebert–Stiftung.
- Krastev, I. (2014). From politics to protest. *Journal of Democracy*, 25(4), 5–19.
- Kruszewska, D. (2016). From the streets to the party lists: Challenges for movement parties. *Perspectives on Europe*, 46(1), 100–105.
- Lekluanggam, B. (2018, April 3). Kornchanok announces the commoners party let politics run by people. *The Isaan Record*. Retrieved from <https://theisaanrecord.co/2018/04/03/political-party-in-isaan> [in Thai].
- McAdam, D., & Tarrow, S. (2010). Ballots and barricades: On the reciprocal relationship between elections and social movements. *Perspectives on Politics*, 8(2), 529–542. doi: 10.1017/S1537592710001234
- Meetaem, T. (2020, August 13). ‘Wading and lesson learned’ from commoners to youths–Kittichai Ngamchaipisit. *The 101.World*. Retrieved from <https://www.the101.world/kittichai-ngamchaipisit-interview> [in Thai].
- MJ, V. (2018). *The ascent of conservative civil society in India*. Retrieved May 26, 2021, from <https://carnegieeurope.eu/2018/10/04/ascent-of-conservative-civil-society-in-india-pub-77372>
- Pant, S. B. (2017, July 7). Why grassroots activists should resist being ‘professionalized’ into an NGO. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/jul/07/why-grassroots-activists-should-resist-being-professionalised-into-an-ngo>
- Permanent Culture Now. (n.d.). *Introduction to activism*. Retrieved December 12, 2019, from <https://www.permanentculturenow.com/what-is-activism>
- Phatharathanunth, S. (2006). *Civil society and democratization: Social movements in Northeast Thailand*. Copenhagen: NIAS Press.

- Pitidol, T. (2016). Redefining democratic discourse in Thailand's civil society. *Journal of Contemporary Asia*, 46(3), 520–537. <https://doi.org/10.1080/00472336.2016.1164229>
- Pitidol, T. (2019, May 31). Various questions on civil society (2): A reflection on Thailand's experience. *The 101.World*. Retrieved from <https://www.the101.world/arguments-of-civil-society-2> [in Thai].
- Prachatai. (2009, June 3). The People's Alliance for Democracy (PAD) forms the 'new politics' party advocating the 'yellow' and 'green' ways – Somsak Kosaisuk appointed the party's interim leader. *Prachatai*. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2009/06/24516> [in Thai].
- Prachatai. (2010a, June 25). An open letter against hidden discourses and Thailand's brutal reform process. *Prachatai*. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2010/06/30092> [in Thai].
- Prachatai. (2010b, August 7). Why 'revisiting social movements in Thailand'?. *Prachatai*. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2010/08/30614> [in Thai].
- Prachatai. (2010c, September 18). Roundtable discussion: Revisiting social movements in Thailand. *Prachatai*. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2010/09/31134> [in Thai].
- Rakyutidham, A. (2011). Mainstreaming alternative development. *Journal of Sociology and Anthropology*, 30(2), 13–43. [in Thai].
- Rakyutidham, A. (2021). 'Political citizenship' in the digital age: A case study the defendants accused under Article 112 of the criminal code. *Journal of Social Sciences Naresuan University*, 17(1), 115–149. doi: 10.14456/jssnu.2021.5 [in Thai].
- Sapyen, C. (2013). *A study of rural doctor movement in the policy process of health system policy: The movement of civil society and its contribution toward participatory democracy in Thailand* (Doctoral dissertation). Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai].

- Settawilai, P. (2018, January 18). From ‘Dao Din’ to the ‘New Isan movement’. Until this country belongs to the people. *The101.World*. Retrieved from <https://www.the101.world/new-esaan-movement> [in Thai].
- Stavrakakis, Y., Andreadis, I., & Katsambekis, G. (2016). A new populism index at work: Identifying populist candidates and parties in the contemporary Greek context. *European Politics and Society*, 18(4), 1–19. doi: 10.1080/23745118.2016.1261434
- Supphawanthanakun, K. (2019, February 11). Lertsak Kamkongsak-[We] are ‘commoners’: From street to parliament. *Prachatai*. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2019/02/80986> [in Thai].
- ThaiPBS. (2016, August 21). Reading an article–Lertsak Kamkongsak: Thai NGOs and coup. *ThaiPBS*. Retrieved from <https://news.thaipbs.or.th/content/255064X> [in Thai].
- Vanden, H. E. (2012). The landless rural workers’ movement and their waning influence on Brazil’s workers’ party government. In G. Prevost, C. O. Campos, & H. E. Vanden (Eds.), *Social movements and leftist governments in Latin America* (pp. 34–48). New York: Zed Books.
- von Bulow, M. (2018). *The empowerment of conservative civil society in Brazil*. Retrieved May, 26, 2021, from <https://carnegieeurope.eu/2018/10/04/empowerment-of-conservative-civil-society-in-brazil-pub-77371>
- Weerapasong, P. (2020, October 6). David Graeber–The anarchist anthropologist who have faith in other kinds of possibilities. *The101.World*. Retrieved from <https://www.the101.world/david-graeber> [in Thai].
- Wiryaphanphongsa, S. (2014, January 28). It’s enough for the undemocratic violence. *Bangkokbiznews*. Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/559092> [in Thai].
- Wongrattana, P., & Thawatthatri, P. (2019). *The 2019 general election: Lertsak Kamkongsak–A commoner who wishes to lead the voice of ordinary people to the parliament*. Retrieved June, 30, 2021, from <https://adaybulletin.com/talk-conversation-2019-thailand-general-election-lertsak-kumkongsak/28753> [in Thai].

Zulianello, M. (2019). *Anti-system parties: From parliamentary breakthrough to government*. London and New York: Routledge.